

ภาพอนาคตการจัดการอาชีวศึกษาระบบทวิภาคีกับสถานประกอบการ
ต่างประเทศของวิทยาลัยสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา
ในสามจังหวัดชายแดนใต้*

THE SCENARIO OF DUAL VOCATIONAL EDUCATION WITH
WORKPLACES IN ABROAD FOR COLLEGES UNDER THE OFFICE
OF VOCATIONAL EDUCATION COMMISSION IN THREE SOUTHERN
BORDER PROVINCES

นิพิตดาวส์ นิลละ

Nifiradow Nilah

ชวลิต เกิดทิพย์

Chawalit Kerdtip

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

Prince of Songkla University, Thailand

E-mail: nik.dao22@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาภาพอนาคตของการจัดการอาชีวศึกษาระบบทวิภาคีกับสถานประกอบการต่างประเทศของวิทยาลัยสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาในสามจังหวัดชายแดนใต้ โดยใช้การวิจัยแบบ EDFR (Ethnographic Delphi Future Research) โดยใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งมีโครงสร้างกับผู้ที่เกี่ยวข้องด้านอาชีวศึกษาทวิภาคีจำนวน 32 คน โดยเลือกแบบเจาะจง ได้แก่ กลุ่มผู้บริหาร กลุ่มครูหรือบุคลากรทางการศึกษา กลุ่มตัวแทนสถานประกอบการในต่างประเทศ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) เปรียบเทียบความเหมือนและความแตกต่าง และใช้แบบสอบถามชนิดมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ กับผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 21 คน โดยเลือกแบบเจาะจงวิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าสถิติพื้นฐานเพื่อคำนวณหาค่ามัธยฐาน ค่าฐานนิยมและค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ ผลการวิจัยพบว่า ภาพอนาคตที่จะส่งผลให้มีการยกระดับการจัดการอาชีวศึกษาระบบทวิภาคีกับสถานประกอบการต่างประเทศระหว่าง พ.ศ. 2563-2572 ได้จำนวน 4 มิติดังนี้ 1) มิติการสำรวจความพร้อม ประกอบด้วยแนวโน้ม 3 องค์ประกอบ คือ องค์ประกอบด้าน 1) การประสานงาน 2) ด้านการประชาสัมพันธ์ และ 3) ด้านการคัดเลือกนักศึกษา

* Received 26 January 2021; Revised 24 May 2021; Accepted 30 May 2021

2) มิติการลงนามบันทึกข้อตกลงความร่วมมือ ประกอบด้วยแนวนโยบาย 2 องค์ประกอบ คือ องค์ประกอบด้าน 1) ด้านข้อตกลงร่วมกัน และ 2) ด้านกฎหมาย 3) มิติการเตรียมครูและ ผู้เรียน ประกอบด้วยแนวนโยบาย 2 องค์ประกอบ คือ องค์ประกอบด้าน 1) ด้านการเตรียมครูฝึก ในสถานประกอบการ และ 2) ด้านการเตรียมผู้เรียน และ 4) มิติการจัดการหลักสูตร ประกอบด้วยแนวนโยบาย 6 องค์ประกอบ คือ องค์ประกอบด้าน 1) ด้านการออกแบบหลักสูตร 2) ด้านการทำสัญญาฝึก 3) ด้านการเรียนในสถานศึกษา 4) ด้านการฝึกอาชีพในสถาน ประกอบการ 5) ด้านการนิเทศการฝึกอาชีพ และ 6) ด้านการวัดและประเมินผล

คำสำคัญ: การอาชีวศึกษา, ระบบทวิภาคี, สถานประกอบการต่างประเทศ

Abstract

The Objectives of this research article were to investigate the Scenario of Dual Vocational Education with Workplaces in Abroad for Colleges under the Office of Vocational Education Commission in Three Southern Border Provinces. The research was based on EDFR (Ethnographic Delphi Future Research). The semi-structured interview was used for the research instrument by asking the opinions of 32 people; director group, teachers or educational personnel group, abroad representative group who involved in dual vocational education and used the five-rating scale questionnaire for 21 specialists. The interviewees and specialists were purposively selected. The data taken from the interview were analyzed through content analysis, along with the compare and contrast process and data from the questionnaire were analyzed with basic statistics to calculate the median, mode and range between quartiles. The study revealed that the experts' opinions for the future scenario trends to the possible management of dual vocational education with workplaces in abroad during 2020-2029 are: 1) Readiness survey aspect including three components: 1) coordination, 2) public relations and 3) student selection. 2) The signing of a memorandum of cooperation aspect including two components: 1) the collective agreement and 2) the legislation. 3) Preparation of teachers and learner's aspect including two components: 1) the preparation of teachers in the workplace and 2) the preparation of learners. 4) Course Management aspect including six components: 1) the curriculum design 2) the training contract 3) the learning in educational institutions 4) vocational training in the workplace 5) supervision, vocational training and 6) evaluation and assessment.

Keywords: Vocational Education, Dual Educational System, Workplaces in Abroad

บทนำ

การเปลี่ยนแปลงของโลกที่ทำให้ระบบการศึกษายุคใหม่ต้องมีความรู้และนวัตกรรมในการดำเนินชีวิต จึงทำให้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) ของประเทศไทย (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2558) มีวัตถุประสงค์และความมุ่งหวังเพื่อให้คนไทยทุกช่วงวัยมีทักษะ ความรู้ ความสามารถ และพัฒนาตนเองได้อย่างต่อเนื่อง ตลอดชีวิตและทันต่อสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงของโลกและมีความสามารถในการแข่งขันนานาชาติ รวมทั้งให้ประเทศมีบทบาทสำคัญต่อความร่วมมือในการพัฒนาภายใต้กรอบข้อตกลงต่าง ๆ ในระดับอนุภูมิภาค ภูมิภาค และโลก มีการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นมากขึ้น ในการพัฒนาประเทศจากภายในเพื่อความมั่นคง เชื่อมโยงเศรษฐกิจไทยสู่โลก ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายการขับเคลื่อนประเทศไทย 4.0 (สุวิทย์ เมษินทรีย์, 2559) การสร้างเศรษฐกิจใหม่เป็นหนึ่งในยุทธศาสตร์ของการขับเคลื่อนนโยบายได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาคน พัฒนสมรรถนะทักษะการประกอบอาชีพของแรงงานให้สอดคล้องกับความต้องการ โดยเฉพาะกำลังแรงงานระดับกลางให้มีทักษะฝีมือแรงงานที่สูงขึ้นและสามารถวัดระดับทักษะฝีมือในระดับนานาชาติได้ โดยผ่านการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ที่ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน

กระทรวงศึกษาธิการ ในฐานะองค์กรหลักในการจัดการศึกษาของประเทศมีบทบาทและภารกิจในการจัดและส่งเสริมสนับสนุนการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคนให้เป็นบุคคลที่มีศักยภาพในการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต จึงได้กำหนดแผนปฏิบัติการในการดำเนินการตามนโยบายสังคมและคุณภาพชีวิตผ่านกระบวนการจัดการศึกษา โดยมีนโยบายสนับสนุนการผลิตและพัฒนากำลังคนให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างภาคการผลิตและบริการ เร่งผลิตกำลังคนระดับอาชีวศึกษา ให้มีคุณภาพ สนับสนุนความสามารถในการแข่งขันของประเทศ พร้อมทั้งพัฒนาการรับรองคุณวุฒิวิชาชีพตามมาตรฐานสากล (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551) โดยนำเกณฑ์มาตรฐานการประเมินและรับรองคุณภาพสถานศึกษาด้านการอาชีวศึกษา ระดับภาคพื้นเอเชียแปซิฟิก (Asia Pacific Accreditation and Certification Commission : APACC) มากำกับ ควบคุมคุณภาพและรองรับคุณภาพสถานศึกษา เพื่อให้เกิดการยอมรับและอ้างอิงเรื่องคุณภาพ และมาตรฐานในระดับนานาชาติได้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2560)

ทั้งนี้ การศึกษาสายอาชีพที่มุ่งเน้นการเรียนรู้เพื่ออาชีพซึ่งสอดคล้องกับบริบททางเศรษฐกิจและสังคมในพื้นที่นั้น ๆ โดยเฉพาะสังคมในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้เป็นพื้นที่ที่มีการเติบโตทางเศรษฐกิจเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาท่ามกลางความไม่สงบ ประชาชนในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้แก่ จังหวัดปัตตานี จังหวัดยะลา จังหวัดนราธิวาส และ

เหตุการณ์ความไม่สงบหลายรวมไปจนถึงบางอำเภอในเขตจังหวัดสงขลา ตามสถานที่เกิดเหตุการณ์ที่ผ่านมา ถึงแม้ว่าพื้นที่ความไม่สงบในสถานการณ์ความขัดแย้งส่งผลกระทบต่อภาพลักษณ์ของพื้นที่สามจังหวัดก็ตาม มีข้อมูลพบว่า ประชากรในพื้นที่ได้ไปประกอบอาชีพในประเทศเพื่อนบ้านอย่างต่อเนื่อง ได้แก่ ประเทศมาเลเซีย สิงคโปร์ บรูไน อินโดนีเซียและอินเดีย (กองบริหารแรงงานไทยไปต่างประเทศ, 2562) การเคลื่อนย้ายแรงงานของประชากรในพื้นที่ เป็นตัวชี้วัดที่แสดงถึงความสามารถในการพัฒนาศักยภาพของทรัพยากรบุคคลได้ โดยมีความก้าวกระโดดจากสังคมในพื้นที่ สู่สังคมต่างแดน เกิดการเปลี่ยนแปลงของฐานเศรษฐกิจในพื้นที่

จากสภาพดังกล่าว ความท้าทายจากการเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างทางสังคม การเคลื่อนย้ายแรงงานประชากรในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้สู่ประเทศเพื่อนบ้าน ส่งผลให้สถาบันทางการศึกษาโดยเฉพาะอย่างยิ่งสถาบันทางการศึกษาสายอาชีพของพื้นที่ ต้องมุ่งผลิตและพัฒนากำลังคนสู่ตลาดแรงงานเป็นกำลังสำคัญในอนาคตของประเทศ จำเป็นต้องมีการเปลี่ยนแปลง และจัดการศึกษาให้กับประชาชนในพื้นที่เพื่อความสอดคล้องกับสถานการณ์ความไม่มั่นคงของเหตุการณ์ ผ่านกระบวนการจัดการศึกษาให้ทรัพยากรบุคคลมีความรู้ความสามารถยกระดับทักษะฝีมือแรงงานสู่ทักษะฝีมือแรงงานระดับสูงขึ้น สร้างอาชีพ สร้างรายได้ให้เกิดความมั่นคงและช่วยชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในพื้นที่ได้

ความสำคัญและความจำเป็นในการศึกษาแนวโน้มข้างต้นของการจัดการอาชีวศึกษาระบบทวิภาคีกับสถานประกอบการต่างประเทศของวิทยาลัยสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ส่งผลให้การมองภาพอนาคตของการศึกษา จะทำให้ทราบถึงองค์ประกอบแนวโน้มที่เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาอาชีวศึกษาระบบทวิภาคีกับสถานประกอบการต่างประเทศ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการวางแผนและการบริหารเพื่อยกระดับการจัดการอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี ส่งผลต่อการพัฒนาทรัพยากรบุคคล เยาวชนในพื้นที่ให้มีคุณภาพและมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาภาพอนาคตของการจัดการอาชีวศึกษาระบบทวิภาคีกับสถานประกอบการต่างประเทศของวิทยาลัยสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

วิธีดำเนินการวิจัย

ขอบเขต

การวิจัยนี้มุ่งศึกษาแนวโน้มภาพอนาคตที่พึงประสงค์ เหมาะสมและเป็นไปได้ของการจัดการศึกษาระบบทวิภาคีกับสถานประกอบการต่างประเทศของวิทยาลัยสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ระหว่าง พ.ศ. 2563 -

2572 ภายใต้การเปลี่ยนแปลงในสังคมยุคพลิกผัน (disruption) โดยสอบถามความเห็นของผู้ที่เกี่ยวข้องด้านอาชีวศึกษาทวิภาคี จำนวน 32 คน ประกอบด้วยกลุ่มผู้บริหาร จำนวน 13 คน กลุ่มครู จำนวน 13 คน และกลุ่มตัวแทนสถานประกอบการในต่างประเทศ จำนวน 6 คน และผู้เชี่ยวชาญจำนวน 21 คน ประกอบด้วยกลุ่มผู้บริหารระดับสูง จำนวน 7 คน กลุ่มตัวแทนภาคเอกชน จำนวน 7 คน และกลุ่มนักวิชาการ นักการศึกษา จำนวน 7 คน ซึ่งใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงอนาคตแบบผสมผสานวิธี (Mixed Method) เริ่มต้นด้วยรูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพโดยการสัมภาษณ์และตามด้วยรูปแบบการวิจัยเชิงปริมาณโดยใช้แบบสอบถามความคิดเห็นเป็นการวิจัยตามกระบวนการ EDFR (Ethnographic Delphi Future Research) (จุมพล พูลภัทรชีวิน, 2548) เพื่อศึกษาภาพอนาคตของการจัดการศึกษาระบบทวิภาคีกับสถานประกอบการต่างประเทศของวิทยาลัยสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบสัมภาษณ์และแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ผู้วิจัยนำแบบสัมภาษณ์กึ่งมีโครงสร้างและแบบสอบถามดังกล่าวไปให้ผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการอาชีวศึกษาทวิภาคีและด้านการวัดผลและวิจัย จำนวน 5 คน ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ความถูกต้องของภาษา และความครอบคลุมตามประเด็นเนื้อหา โดยมีค่าดัชนีความสอดคล้องทุกข้อตั้งแต่ 0.60 ขึ้นไป การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้นัดหมายผู้ให้ข้อมูลและผู้เชี่ยวชาญเพื่อขอสัมภาษณ์และติดต่อผู้เชี่ยวชาญเพื่อส่งแบบสอบถามด้วยวิธีการส่งด้วยตนเอง ส่งทางระบบการสแกนรหัสคิวอาร์ (QR Code) ตอบแบบสอบถามออนไลน์และส่งทางไปรษณีย์ลงทะเบียน ติดตามจนครบตามจำนวนที่ต้องการ ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูล และข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญในกระบวนการ EDFR ครั้งที่ 1 เกี่ยวกับภาพอนาคตการจัดการอาชีวศึกษาระบบทวิภาคีกับสถานประกอบการต่างประเทศ ใช้การสังเคราะห์เพื่อได้ข้อสรุป 4 มิติ คือ 1) มิติการสำรวจความพร้อม 2) มิติการลงนามบันทึกข้อตกลงความร่วมมือ 3) มิติการเตรียมครูและผู้เรียน และ 4) มิติการจัดการหลักสูตร เป็นภาพอนาคตการจัดการอาชีวศึกษาระบบทวิภาคีของวิทยาลัยสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้กับสถานประกอบการต่างประเทศ ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เปรียบเทียบความเหมือนและความแตกต่าง สังเคราะห์เพื่อให้ได้ข้อสรุปและข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ความเหมาะสมและความเป็นไปได้เกี่ยวกับภาพอนาคตการจัดการอาชีวศึกษาระบบทวิภาคีกับสถานประกอบการต่างประเทศ และจากเทคนิคการวิจัยแบบ EDFR ครั้งที่ 2 และ 3 โดยการตอบแบบสอบถามของผู้เชี่ยวชาญรอบที่ 1 และ 2 ผู้วิจัยได้สังเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อคำนวณหาค่ามัธยฐาน ค่าฐานนิยมและค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ โดยใช้เกณฑ์ค่าพิสัย

ระหว่างควอไทล์ (Q3-Q1) ไม่เกิน 1.5 หมายความว่า ผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นสอดคล้องกันในข้อคำถามนั้นทุกข้อ (จุมพล พูลภัทรชีวิน, 2559)

ผลการวิจัย

จากการศึกษาพบว่า ผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นต่อการจัดการอาชีวศึกษาระบบทวิภาคีกับสถานประกอบการต่างประเทศของวิทยาลัยสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ในช่วง 10 ปีข้างหน้า (พ.ศ. 2563-2572) จะมีแนวทางการจัดการอาชีวศึกษาระบบทวิภาคีกับสถานประกอบการต่างประเทศในมิติต่าง ๆ ประกอบด้วย 1) มิติการสำรวจความพร้อม 2) มิติการลงนามบันทึกข้อตกลงความร่วมมือ 3) มิติการเตรียมครูและผู้เรียน และ 4) มิติการจัดการหลักสูตร โดยมีรายละเอียด สรุปได้ดังนี้

มิติที่ 1 การสำรวจความพร้อม ประกอบด้วยแนวโน้ม 3 องค์ประกอบ คือ

1) องค์ประกอบด้านการประสานงาน ผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นว่าแนวโน้มด้านการประสานงานมีโอกาสเป็นไปได้ในระดับมากถึงมากที่สุด ได้แก่ 1) ผู้ประสานงานต้องเป็นบุคคลที่มีความสามารถทางภาษาอังกฤษและภาษาที่สาม คือ ภาษามลายูหรือภาษาอินโดนีเซีย 2) เป็นบุคคลที่มีตำแหน่งประจำในหน้าที่ผู้ประสานงานการจัดการศึกษาระบบทวิภาคีกับต่างประเทศ 3) เป็นบุคคลที่มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อบุคคลอื่นทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา 2) องค์ประกอบด้านการประชาสัมพันธ์ ผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นว่าแนวโน้มด้านการประชาสัมพันธ์มีโอกาสเป็นไปได้ในระดับมากถึงมากที่สุด ได้แก่ 1) มีการใช้สื่อออนไลน์ในการเผยแพร่ข้อมูล ประชาศข่าวสารที่เกี่ยวข้อง และ 2) มีเทคโนโลยีสารสนเทศเชื่อมต่อทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา และ 3) องค์ประกอบด้านการคัดเลือกนักศึกษา ผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นว่าแนวโน้มด้านการคัดเลือกนักศึกษามีโอกาสเป็นไปได้ในระดับมากถึงมากที่สุด ได้แก่ 1) มีความยืดหยุ่นในการกำหนดคุณลักษณะของนักศึกษาตามความเหมาะสมในสาขางานร่วมกับสถานประกอบการ 2) มีกฎเกณฑ์ชัดเจน เน้นการทดสอบทางทักษะการปฏิบัติมากกว่าทฤษฎี 3) วัดความผิดปกติของของอารมณ์ จิตใจ และมีการทดสอบการควบคุมอารมณ์ จิตใจในการทำงาน และ 4) เน้นความสามารถในการใช้เทคโนโลยี เช่น การนำเสนองานด้วยโปรแกรมที่ทันสมัย การเข้าถึงแหล่งข้อมูลในการพัฒนาตนเอง

มิติที่ 2 การลงนามบันทึกข้อตกลงความร่วมมือ ประกอบด้วยแนวโน้ม 2 องค์ประกอบ คือ

1) องค์ประกอบด้านข้อตกลง ผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นว่าแนวโน้มด้านข้อตกลงมีโอกาสเป็นไปได้ในระดับมากถึงมากที่สุด ได้แก่ 1) กำหนดระเบียบ กฎเกณฑ์ สวัสดิการเป็นแบบแผนเดียวกัน 2) ระบุจำนวนเงินที่นักศึกษาต้องเป็นผู้รับผิดชอบอย่างชัดเจนและเท่ากัน 3) ลงนาม MOU ด้วยระบบดิจิทัล มีการระบุเรื่องกฎหมายการฝึกอาชีพของนักศึกษาต่างชาติอย่างถูกต้องและบัญญัติไว้ชัดเจน และ 4) เอกสารข้อตกลงเป็นสองภาษา คือ ภาษาอังกฤษและภาษาประจำชาตินั้น ๆ เพื่อเข้าใจเหตุผลและหลักการร่วมกันอย่างชัดเจนถูกต้องตรงกันทั้ง

สองฝ่าย และ 2) องค์ประกอบด้านกฎหมาย ผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นว่าแนวโน้มด้านกฎหมายมีโอกาสเป็นไปได้ในระดับมากถึงมากที่สุด ได้แก่ 1) มีความคุ้มครองประกันชีวิตและทรัพย์สินนักศึกษา 2) ลดหย่อนค่าใช้จ่ายในการดำรงชีวิตในประเทศที่ฝึกงาน และ 3) อนุญาตให้มีใบประกอบการทำงานหลังการเสร็จสิ้นการฝึกประสบการณ์วิชาชีพตามหลักสูตร

มิติที่ 3 การเตรียมครูและผู้เรียน ประกอบด้วยแนวโน้ม 2 องค์ประกอบ คือ

1) องค์ประกอบด้านการเตรียมครูฝึกในสถานประกอบการ ผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นว่าแนวโน้มด้านการเตรียมครูฝึกในสถานประกอบการ มีโอกาสเป็นไปได้ในระดับมากถึงมากที่สุด ได้แก่ 1) ครูศึกษาประวัติและคุณลักษณะของผู้เรียนที่จะมาฝึกในสถานประกอบการล่วงหน้า 2) ทำความรู้จักเบื้องต้นระหว่างครูฝึกในสถานประกอบการ ครูในสถานศึกษาและนักศึกษาผ่านระบบออนไลน์ร่วมกัน 3) เข้าใจหลักสูตรเนื้อหาในการฝึกประสบการณ์วิชาชีพตามแผนฝึกอาชีพที่กำหนดไว้ 4) เข้าใจกระบวนการฝึกประสบการณ์วิชาชีพระหว่างฝึกในสถานประกอบการ และ 5) เข้าใจกระบวนการวัดและประเมินผลที่มุ่งเน้นประเมินความก้าวหน้าการพัฒนาการเรียนรู้ในอาชีพ (Formative Assessment) และมีหลักการประเมินตามวัตถุประสงค์ประเมินจากประสบการณ์การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจริง และ 2) องค์ประกอบด้านการเตรียมผู้เรียน ผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นว่าแนวโน้มด้านการเตรียมผู้เรียนมีโอกาสเป็นไปได้ในระดับมากถึงมากที่สุด ได้แก่ 1) ผู้เรียนศึกษาเรียนรู้สังคม วัฒนธรรม ภาษา อาหารและผู้คนของประเทศที่ไปฝึก 2) ฝึกการปรับตัวด้านสังคม วัฒนธรรม ภาษา อาหารและผู้คนด้วยสถานการณ์จำลองก่อนเดินทาง 3) ได้รับการอบรมภาษาอังกฤษและภาษาประจำชาติของประเทศที่ไปฝึก 4) ได้รับการตรวจสุขภาพ ร่างกาย และ 5) ดำเนินจัดทำเอกสารการเดินทางผ่านระบบออนไลน์ทั้งหมด

มิติที่ 4 การจัดการหลักสูตร ประกอบด้วยแนวโน้ม 6 องค์ประกอบคือ

1) องค์ประกอบด้านการออกแบบหลักสูตร ผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นว่าแนวโน้มด้านการออกแบบหลักสูตร มีโอกาสเป็นไปได้ในระดับมากถึงมากที่สุด ได้แก่ 1) เน้นความชำนาญในวิชาชีพของตนและการบูรณาการเนื้อหาวิชาอื่นๆ แบบองค์รวม 2) เรียนรู้ทักษะแบบการเรียนรู้ตลอดชีวิต (lifelong learning) เพื่อพัฒนาทักษะใหม่ๆ อยู่ตลอดเวลา 3) มุ่งผลิตนักศึกษาในสาขาที่ตลาดต้องการตามคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของสถานประกอบการ และ 4) จัดให้มีวิชาทักษะการเข้าใจมนุษย์หรือวิชาทางจิตวิทยา (Human Skills) เพื่อสร้างความเข้าใจถึงจิตใจและอารมณ์ของตนเองและผู้อื่น จัดให้เป็นวิชาบังคับเลือก 2) องค์ประกอบด้านการทำสัญญาการฝึก ผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นว่าแนวโน้มด้านการทำสัญญาการฝึก มีโอกาสเป็นไปได้ในระดับมากถึงมากที่สุด ได้แก่ 1) ทำสัญญาฝึกด้วยระบบออนไลน์ ส่งและตรวจสอบผ่านเทคโนโลยีดิจิทัล 2) มีช่องทางการส่งเพื่อแก้ไขและพัฒนาแผนฝึกตลอดระยะเวลาการฝึกผ่านระบบออนไลน์ และ 3) พัฒนาแผนฝึกอย่างต่อเนื่องจากผลการปฏิบัติงานเป็นระยะๆ 3) องค์ประกอบด้านการเรียนในสถานศึกษา ผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นว่าแนวโน้มด้านการเรียนในสถานศึกษา มีโอกาสเป็นไปได้ในระดับมากถึงมากที่สุด ได้แก่ 1) เรียนความรู้ทฤษฎีจากครู

ในสถานศึกษาร่วมกับวิทยากรภายนอกผู้มีประสบการณ์ในสาขางานโดยตรง 2) เรียนรู้อัตลักษณ์ของตนเองสู่การนำไปประยุกต์ทักษะงานอาชีพ (3) เรียนรู้การเป็นผู้ประกอบการและการสร้างธุรกิจจากทักษะอาชีพ 4) เรียนรู้ทักษะการคิดอย่างมีระบบ (System Thinking) และ 5) เรียนรู้การตระหนักรู้และการรับใช้สังคม (Social Mind) 4) องค์ประกอบด้านการฝึกอาชีพ ในสถานประกอบการ ผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นว่าแนวโน้มด้านการฝึกอาชีพในสถานประกอบการ มีโอกาสเป็นไปได้ในระดับมากถึงมากที่สุด ได้แก่ 1) ฝึกตามแผนฝึกอาชีพที่จัดทำร่วมกัน และพัฒนาแผนฝึกอย่างต่อเนื่องผ่านระบบการติดตามทางออนไลน์ 2) มุ่งฝึกความชำนาญในทักษะอาชีพ จนทำงานได้ตามภาระงานที่ได้รับมอบหมายของสถานประกอบการ และ 3) มุ่งฝึกเรียนรู้ทักษะงานอาชีพสู่สังคมภายนอก (Global Classroom) 5) องค์ประกอบด้านการนิเทศการฝึกอาชีพ ผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นว่าแนวโน้มด้านการนิเทศการฝึกอาชีพ มีโอกาสเป็นไปได้ในระดับมากถึงมากที่สุด ได้แก่ 1) มีการนิเทศผ่านระบบออนไลน์ร้อยเปอร์เซ็นต์ 2) รับฟังความคิดเห็นจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง; นิเทศผ่านมุมมองของผู้ปกครอง สถานประกอบการ วิทยาลัยและชุมชน (Social Lab) และ 3) นิเทศเพื่อนำเสนอแลกเปลี่ยนมุมมอง ความรู้ ความชำนาญระหว่างครูฝึกในสถานประกอบการและครูฝึกในวิทยาลัย (International PLC) และ 6) องค์ประกอบด้านการวัดและประเมินผล ผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นว่าแนวโน้มด้านการวัดและประเมินผล มีโอกาสเป็นไปได้ในระดับมากถึงมากที่สุด ได้แก่ 1) วัดจากสิ่งที่สถานประกอบการต้องการให้นักศึกษาปฏิบัติเป็นวัตถุประสงค์หลัก (Workplace Needs) 2) วัดจากผลลัพธ์ที่ต้องการให้เกิดขึ้นจากความมุ่งหวังของหลักสูตร (Objective Key Results) 3) ประเมินวิธีการแก้ไขปัญหาในงานอย่างสร้างสรรค์ (Creative Resolving) และ 4) ประเมินทักษะฝีมือด้วยการทดสอบเทียบเกณฑ์มาตรฐานฝีมือแรงงานระดับสากล (World Class or Asian Skill Standard)

อภิปรายผล

จากผลการศึกษากิจการจัดการอาชีวศึกษาระบบทวิภาคีกับสถานประกอบการต่างประเทศของวิทยาลัยสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ มีแนวโน้มในการจัดการอาชีวศึกษาระบบทวิภาคีกับสถานประกอบการต่างประเทศในมิติของอนาคตดังต่อไปนี้ คือ 1) มิติการสำรวจความพร้อม ประกอบด้วยแนวโน้ม 3 องค์ประกอบ คือ องค์ประกอบด้าน 1) การประสานงาน 2) ด้านการประชาสัมพันธ์ และ 3) ด้านการคัดเลือกนักศึกษา 2) มิติการลงนามบันทึกข้อตกลงความร่วมมือ ประกอบด้วยแนวโน้ม 2 องค์ประกอบ คือ องค์ประกอบด้าน 1) ด้านข้อตกลง และ 2) ด้านกฎหมาย 3) มิติการเตรียมครูและผู้เรียน ประกอบด้วยแนวโน้ม 2 องค์ประกอบ คือ องค์ประกอบด้าน 1) ด้านการเตรียมครูฝึกในสถานประกอบการ และ 2) ด้านการเตรียมผู้เรียน 4) มิติการจัดการหลักสูตร ประกอบด้วยแนวโน้ม 6 องค์ประกอบ คือ องค์ประกอบด้าน 1) ด้านการออกแบบ

หลักสูตร 2) ด้านการทำสัญญาการฝึก 3) ด้านการเรียนในสถานศึกษา 4) ด้านการฝึกอาชีพในสถานประกอบการ 5) ด้านการนิเทศการฝึกอาชีพ และ 6) ด้านการวัดและประเมินผล จากผลการวิจัยข้างต้น มิติในภาพอนาคตของการจัดการอาชีวศึกษาระบบทวิภาคีกับสถานประกอบการต่างประเทศของวิทยาลัยสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ระหว่าง พ.ศ. 2563-2572 มีแนวโน้มที่จะเกิดขึ้นดังนี้

1. มิติการสำรวจความพร้อม ประกอบด้วยแนวโน้ม ด้านการประสานงาน ด้านการประชาสัมพันธ์ และด้านการคัดเลือกนักศึกษา เนื่องจากการเตรียมความพร้อมของบุคลากรในส่วนรวมต่าง ๆ จำเป็นต้องเกิดจากบทบาทของการประสานงาน ประชาสัมพันธ์ อย่างทั่วถึงและการคัดเลือกบุคคลอย่างเหมาะสมในการดำเนินงาน สอดคล้องกับแนวคิดของ นฤตพงษ์ ไชยวงศ์ ที่กล่าวถึงกฎของความพร้อม (The Law of Readiness) ว่าความพร้อมต้องเกิดจากความพึงพอใจ ความพร้อมต้องไม่สร้างความรำคาญยุ่งยากใจในการปฏิบัติงานและอยู่ร่วมกับผู้อื่น (นฤตพงษ์ ไชยวงศ์, 2540) เช่นเดียวกับ Good C. V. ให้คำนิยามเกี่ยวกับความพร้อมว่าเป็นความสามารถตกลงใจ ความปรารถนา และความสามารถที่จะเข้าร่วมกิจกรรม ความเกิดจากลักษณะวุฒิภาวะ ประสบการณ์และอารมณ์ความพร้อมจึงเป็นการพัฒนาคนให้มีความสามารถทำกิจกรรมนั้น ๆ (Good C. V., 1973) และ Sinclair J. & Hanks P. กล่าวว่า ความพร้อม หมายถึง การที่บุคคลได้มีการเตรียมตัวเพื่อกระทำกิจกรรมบางอย่างให้สำเร็จตามเป้าหมาย และด้วยความเต็มใจ ความกระตือรือร้นที่จะกระทำกิจกรรมบางอย่าง เมื่อพิจารณาความหมายจากความพร้อมและแนวคิดเกี่ยวกับความพร้อมข้างต้นแล้ว เราสามารถกล่าวโดยสรุปได้ว่าการเตรียมพร้อม หมายถึง การดำเนินกิจกรรมของกระทำบางสิ่งบางอย่างที่ได้ถูกเตรียมพร้อม เพื่อให้เกิดความมั่นใจและตั้งใจในการที่จะปฏิบัติกิจกรรมให้สามารถสำเร็จลุล่วงไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตลอดจนคุณสมบัติหรือสภาวะที่พร้อมจะทำงานหรือกระทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อแนวโน้มที่จะประสบผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ (Sinclair J. & Hanks P. , 1987)

2. มิติการลงนามบันทึกข้อตกลงความร่วมมือ ประกอบด้วยแนวโน้มด้านข้อตกลงร่วมกัน และด้านกฎหมาย การจัดทำข้อตกลงร่วมกันถือเป็นแนวทางการนำไปสู่ความสำเร็จด้วยความเข้าใจด้วยกัน สอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎีการพึ่งพาอาศัยกัน (Interdependency Theory) นักทฤษฎีที่มีชื่อเสียงในแนวคิดการพึ่งพาอาศัยกันนี้ ได้แก่ Robert O. K. & Joseph S. N. ได้เสนอลักษณะของแนวคิดเกี่ยวกับการพึ่งพาอาศัยกันในลักษณะเชิงความสำคัญในประเด็นเศรษฐกิจที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงและสวัสดิการ โดยถือว่าการพึ่งพาอาศัยกันจะเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วเมื่อสังคมนั้น ๆ กลายเป็นสังคมอุตสาหกรรมและมีการทำให้ทันสมัย ยิ่งกว่านั้นเมื่อกระบวนการดังกล่าวเพิ่มขึ้นวิถีทางที่จะเข้าสู่ตลาดเป็นสิ่งที่จำเป็นเพื่อให้บรรลุผลสำเร็จและรักษาความเจริญทางเศรษฐกิจเอาไว้ ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในปัจจุบัน มีลักษณะการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน เช่น การพึ่งพาสินค้า พึ่งพา

การลงทุน พึ่งพาการแลกเปลี่ยนด้านการศึกษา พึ่งพาเทคโนโลยี พึ่งพาทรัพยากรต่าง ๆ และความสัมพันธ์ในแบบพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันจะทำให้เกิดเหตุการณ์ระหว่างประเทศขึ้นและมีการพัฒนาของประเทศที่ทำการพึ่งพาอาศัยกัน ด้านการศึกษาถือว่าการพึ่งพากันช่วยผลักดันให้ระบบการศึกษาในประเทศที่แลกเปลี่ยนกันได้มีความทันสมัยและเป็นไปตามสถานการณ์ของโลกเพื่อพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาและที่สำคัญคือ การพัฒนาการศึกษาเพื่อสร้างคนให้สามารถดำรงอยู่ได้ในโลกแห่งความเปลี่ยนแปลงด้วยความรู้อย่างมีความสุข (Robert O. K. & Joseph S. N. , 1977)

3. มิติการเตรียมครูและผู้เรียน ประกอบด้วยแนวโน้มด้านการเตรียมครูฝึกในสถานประกอบการ และ ด้านการเตรียมผู้เรียน เนื่องจากในยุคสังคมพลิกผัน หรือ Disruption นี้ เชื่อกันว่า “คน” หรือ “ทรัพยากรมนุษย์” เป็นกุญแจไขสู่ความสำเร็จขององค์กร ซึ่งหากประเทศไทยมีทรัพยากรมนุษย์ที่มีศักยภาพ คุณภาพ และจริยธรรมที่สูง ก็จะสามารถก้าวเข้าไปแข่งขันในโลกไร้พรมแดน (Globalization) ได้อย่างไม่ยากนัก (สุภาพร พิศาลบุตร และยงยุทธ เกษสาคร, 2545) การบริหารทรัพยากรมนุษย์ จึงไม่เพียงแต่ให้ความสำคัญกับขั้นตอนการสรรหา และคัดเลือกบุคคลให้เข้ามาทำงาน ตลอดจนมีการสลับสับเปลี่ยน โอนย้าย เลื่อนขั้น ตำแหน่งบุคคลเหล่านั้น ให้มีความเหมาะสมสอดคล้องกับความสามารถของเขา ดังคำที่ว่า จัดคนให้เหมาะสมกับงาน (Put The Right Man In The Right Job) เท่านั้น แต่ยังให้ความสำคัญกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพื่อให้เป็นบุคคลที่มีคุณภาพ เป็นผู้ที่มีความสามารถพัฒนาตนเอง พัฒนางาน และพัฒนาองค์กรให้มีความเจริญก้าวหน้า รองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง เทคโนโลยี และกระแสการค้าโลกได้อย่างทัน่วงที การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ จึงเป็นการลงทุนที่คุ้มค่ากับการพัฒนาความมั่นคงขององค์กรในอนาคต (จุฑามณี ตระกูลมุกตะดา, 2544) ดังนั้น การเตรียมครูและนักเรียน จัดได้ว่าเป็นบุคลากรที่สำคัญในการพัฒนาสู่ความสำเร็จตามโครงการหรือเป้าหมายของการจัดการศึกษาทวิภาคีกับต่างประเทศ

4. มิติการจัดการหลักสูตร ประกอบด้วยแนวโน้มด้านการออกแบบหลักสูตร ด้านการทำสัญญาฝึก ด้านการเรียนในสถานศึกษา ด้านการฝึกอาชีพในสถานประกอบการ ด้านการนิเทศการฝึกอาชีพ และด้านการวัดและประเมินผล คุณสมบัติที่สำคัญของการพัฒนาและจัดการหลักสูตร คือ หลักสูตรมีความเป็นพลวัต และปรับเปลี่ยนไปตามความต้องการและความเปลี่ยนแปลงของสังคม จากคุณสมบัติดังกล่าว การพัฒนาหลักสูตรจึงเป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ตลอดเวลาที่สภาพสังคมเปลี่ยนแปลงไป ดังนั้น การจัดการศึกษาให้สนองความต้องการของสังคมที่เปลี่ยนแปลงในยุคสังคมพลิกผัน (Disruption) จึงเป็นสิ่งจำเป็นและการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรในลักษณะของการพัฒนาหลักสูตรจึงเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ จุดมุ่งหมายสำคัญในการพัฒนาหลักสูตรจำเป็นต้องคำนึงถึงองค์ประกอบใหญ่ ๆ 4 ประการ คือ 1) การเป็นพลเมืองดี 2) การประกอบอาชีพ 3) การรู้จักตนเอง 4) การเป็นผู้ที่มีวิจรรณญาณใน

การคิด นอกจากนี้ นักการศึกษาที่ได้ให้ความสำคัญต่อการจัดการหลักสูตรที่เน้นผลการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจากพฤติกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียนโดยตรง เช่น ทฤษฎีของธอร์นไคค์ ได้ให้ความสำคัญของการเรียนรู้แบบ การลองผิดลองถูก (Trial and Error) ธอร์นไคค์ได้สรุปกฎเกี่ยวกับการเรียนรู้ 3 ข้อ ซึ่งสามารถนำไปใช้ในการเรียนการสอนได้ คือ 1) กฎแห่งความพร้อม (Law of Readiness) 2) กฎแห่งผล (Law of Effect) 3) กฎแห่งการฝึกหัด (Law of Exercise) เช่นเดียวกับ มาร์ต พัฒพลได้ศึกษาแนวคิดและรูปแบบการพัฒนาหลักสูตรจากนักการศึกษาท่านอื่นแล้วนำมาปรับขยายให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้นเพื่อสนองความต้องการของผู้เรียนเป็นรายบุคคล โดยมีขั้นตอน ดังนี้ กำหนดเป้าหมาย จุดมุ่งหมาย และขอบเขต (Goals, Objectives, and Domains) การออกแบบหลักสูตร (Curriculum Design) การใช้หลักสูตร (Curriculum Implementation) การประเมินผลหลักสูตร (Curriculum Evaluation) ตามลำดับ โดยมีจุดเน้นของแต่ละขั้นตอนในความเป็นระบบ (Curriculum as a system) ประกอบด้วย ปัจจัยนำเข้า กระบวนการและผลผลิต (มาร์ต พัฒพล, 2562)

สรุป/ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยข้างต้นผู้วิจัยขอเสนอ เพื่อนำผลการวิจัยไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในการพัฒนาการจัดการศึกษาอาชีวศึกษาโดยเฉพาะอย่างยิ่งในการจัดการอาชีวศึกษาระบบทวิภาคีร่วมกับต่างประเทศ กล่าวคือ สถาบันอาชีวศึกษาในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้ควรให้ความสำคัญต่อองค์ประกอบของแนวโน้มที่เกิดขึ้นในการคาดการณ์อนาคต สร้างความชัดเจนและเป้าหมายในกระบวนการดำเนินการจัดการอาชีวศึกษาระบบทวิภาคีกับสถานประกอบการต่างประเทศเพื่อความเข้มแข็งและการพัฒนาอย่างจริงจังเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของผู้เรียนในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้ อีกทั้ง สถาบันอาชีวศึกษาในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้ควรเร่งพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี ให้มีการพัฒนาระบบ ติดตาม กำกับ ประเมินผลการดำเนินงาน วางมาตรฐานบทบาทความร่วมมือของทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐและเอกชน สร้างเครือข่ายพันธมิตรทั้งในและต่างประเทศ เพื่อผลิตทักษะแรงงานฝีมือที่มีความรู้ความสามารถตามเกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพและคุณวุฒิวิชาชีพสอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงานทั้งในและต่างประเทศ นอกจากนี้ ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไปเพื่อให้ผู้ที่สนใจนำผลการวิจัยของบทความฉบับนี้ไปพัฒนาต่อยอดในการศึกษาวิจัยในอนาคต ดังนี้ ควรมีการวิจัยอนาคตภาพการจัดการอาชีวศึกษาระบบทวิภาคีกับสถานประกอบการต่างประเทศระหว่างสถานศึกษาอาชีวศึกษาของรัฐและเอกชนในประเทศไทย ควรวิจัยการจัดการอาชีวศึกษาระบบทวิภาคีในรูปแบบการจัดการศึกษาผ่านระบบเทคโนโลยีดิจิทัล เป็นต้น เพื่อให้การจัดการศึกษาของไทยได้พัฒนาอย่างมีคุณภาพ เท่าทันเหตุการณ์ของสถานการณ์โลก และสามารถแข่งขันหรือเทียบเคียงกับนานาชาติประเทศได้

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). การจัดการอาชีวศึกษาและการฝึกอบรมวิชาชีพให้จัดได้
สถานศึกษาอาชีวศึกษาและสถาบันการศึกษาตามพระราชบัญญัติการอาชีวศึกษา
พ.ศ.2551. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงศึกษาธิการ.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2560). แผนขับเคลื่อนกรอบคุณวุฒิแห่งชาติสู่การปฏิบัติ พ.ศ. 2562 -
2565. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงศึกษาธิการ.
- กองบริหารแรงงานไทยไปต่างประเทศ. (2562). สถิติคนไทยไปทำงานต่างประเทศ. เรียกใช้เมื่อ
10 กันยายน 2562 จาก <https://www.doe.go.th>.
- จุฑามณี ตระกูลมุกดา. (2544). การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในองค์กร. กรุงเทพมหานคร:
HRNOTE สนับสนุนการเติบโตขององค์กรโดย HR.
- จุมพล พูลภัทรชีวิน. (2548). อนาคตศึกษา โครงการจิตวิวัฒน์. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิสดศรี
สฤณีวงศ์.
- จุมพล พูลภัทรชีวิน. (2559). การวิจัยอนาคต. วารสารวิธีวิทยาการวิจัย, 1(1), 22-24.
- นฤตพงษ์ ไชยวงศ์. (2540). ความพร้อมในการจัดป่าชุมชน กรณีศึกษาคณะกรรมการหมู่บ้าน
อำเภอบัว จังหวัดน่าน. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหิดล.
- มารุต พัฒพล. (2562). รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรร่วมสมัย. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์ผู้นำ
นวัตกรรมหลักสูตรและการเรียนรู้.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2558). ทิศทางของแผนพัฒนา
เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ.2560-2564). กรุงเทพมหานคร:
สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- สุภาพร พิศาลบุตร และยงยุทธ เกษสาคร. (2545). การพัฒนาบุคคลและการฝึกอบรม.
กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด วี.เจ. พรินต์ติ้ง.
- สุวิทย์ เมษินทรีย์. (2559). ไทยแลนด์ 4.0. เรียกใช้เมื่อ 23 ธันวาคม 2562 จาก
http://planning2.mju.ac.th/government/20111119104835_planning/Doc_25590823143652_358135.pdf.
- Good, C. V. (1973). Dictionary of Education. New York: McGraw - Hill Book.
- Robert, O. K. & Joseph, S. N. (1977). Power and Interdependence World Politics
in Transition. Boston: Little Brown.
- Sinclair, J. & Hanks P. (1987). Collins Cobuild English Language Dictionary. London:
William Collin Son.